

Ryhmäpaperi 3: Lainsäädäntökehikon uudistaminen (taustapaperit 4 ja 8)

Lainsäädäntökehikon uudistaminen

Ryhmä: Olli Pitkänen, Mika Klemettinen, Petri Takala ja Cristina Andersson

Lisää painoarvoa hallinnolle ja toimeenpanolle

Perinteinen säädöskehikko muodostuu useista tasoista:

- yhteiskunnan keskeisiä arvoja heijastavista, eri toimijat huomioon ottavista ja hitaasti muuttuvista ihmisoikeuksista ja perusoikeuksista,
- tavallisesta lainsäädännöstä, joka myös pyrkii ottamaan kaikki toimijat huomioon ja joka voi reagoida perustuslakeja nopeammin muutoksiin, mutta joka voi olla hyvinkin kapea-alaista, jopa sirpaloitunutta, ja vain harvoin kykenee ennakoimaan tai edes riittävästi seuraamaan nopeasti kehittyviä aloja,
- alemman asteisista normeista, politiikoista ja hallinnosta sekä itsesääntelystä, jotka voivat nopeasti tuottaa toimintasääntöjä tietyille alalle, sekä
- toimeenpanosta.

Ihmisoikeuksia ja perustuslakia tarvitaan muodostamaan pohja kaikille muille normeille.

Tavallisella lainsäädännöllä on nykyisin suuri painoarvo, mutta ketterämmässä digitaalisen ajan toimintamallissa laeista voisi tehdä yleisempiä ja joustavampia siten, että lainsäädännössä nykyistä enemmän keskityttäisiin yleisiin periaatteisiin ja viranomaisille ja alan toimijoille siirrettäisiin enemmän vastuuta politiikoista, itsesääntelystä ja hallinnosta.

Esimerkiksi Trafille voitaisiin antaa nykyistä enemmän vastuuta autonomisen liikenteen turvallisuudesta ja sen ohjauksesta samalla kun liikennealan toimijat voisivat itsesääntelyllä määrittellä toimintatapojaan lainsäädännön määrittämässä kehikossa, jonka tulisi olla riittävän väljä, mutta selkeärajainen ja muidenkin edut huomioon ottava.

Tekoälyn hyödyntäminen oikeusjärjestelmässä

Tekoäly lainsäädännössä ja oikeusjärjestelmässä tullee käyttöön erityisesti lakien soveltamisen puolella asteittain:

- Tekoälyä voidaan käyttää tukiälynä ennakkotapausten ja muun tausta-aineiston läpikäntiin, samoin esimerkiksi yhdessä simuloinnin kanssa päätöksenteon lopputuloksen ja sen vaikuttavuuden arvioinnissa.
- Tekoälyä voitaisiin velvoittaa tuomaan päätöksentekoon enemmän tasapuolisuutta ja objektiivisuutta oikeuskäytännön vertailun kautta. Lisäksi voitaisiin edellyttää, että aiotun päätöksen poiketessa “liikaa” aikaisemmasta oikeuskäytännöstä, päätös pitäisi alistaa useamman tuomarin kokoonpanon ratkaistavaksi. Edelleen voitaisiin vaatia, että mikäli teko-/tukiälyä ei ole käytetty, tuomarille tulee suurempi vastuu tekemästään poikkeavasta päätöksestä.
- Tekoälyä voitaisiin ehkä hyödyntää tunnistamaan uusien kokeilujen osalta ne lait, joiden aluetta kokeilu koskee ja joita pitäisi mahdollisesti uudistaa.
- Tekoälyä voitaisiin myös hyödyntää uudella tavalla uusien kokeilujen alueilla käymään älykkäästi eri alueiden ennakkotapauksia ja muuta materiaalia läpi, ja ehdottamaan erilaisia toiminta- ja tulkintamalleja, joista voitaisiin rakentaa itsesääntelyn tueksi kevyitä “politiikkamalleja” esimerkiksi keräämällä arvontaan perustuvalla riittävällä otoksella palautetta kansalaisilta eettisesti yms. hyväksyttävimmistä toimintamalleista kokeilujen ja liiketoiminnan pohjaksi.

Seuraavissa taustapapereissa on pohdittu tarkemmin poisoppimista vanhoista toimintatavoista lain suhteen ja uudenlaisia toimintamalleja (“hiekkalaatikot”, innovatiiviset julkiset hankinnat, tekoälyn hyödyntäminen oikeusjärjestelmässä).